

Onomastická procházka s profesorem Rudolfem Šrámkem

Datum konání: 11. 5. 2017

Místo konání: Brno

Přednášející: prof. PhDr. Rudolf Šrámek, CSc., dr. h.c.

Počet účastníků:

Zpracovaly: Beata Březinová (463487), Tereza Vlčková (460258),

O zajímavých jménech spojených s Brnem a jeho okolím přednášel studentům 11. května přímo v brněnských ulicích přední představitel české onomastiky profesor Rudolf Šrámek. Tato dvouhodinová procházka centrem Brna byla přínosem nejen v rozšíření znalostí převážně o místních jmenech, ale i co se zajímavé architektury a míst týká.

Prof. PhDr. Rudolf Šrámek, CSc., který se narodil 15. ledna 1934 v Ostravě, je český jazykovědec, dialektolog, onomastik a profesor Masarykovy univerzity. Za svých studijních let byl žáky vynikajících učitelů, mezi něž patřili například František Trávníček, Arnošt Lamprecht nebo Josef Kurz. Jako student spolupracoval i s Václavem Machkem a některá hesla uvedená v Etymologického slovníku jsou jeho prací.

Mezi lety 1972 a 2002 byl předsedou Onomastické komise AV ČR, v letech 1993 až 1999 byl viceprezidentem *International Council of Onomastic Sciences*.

Páteční procházka se studenty předmětu PLINo23 začala v jednu hodinu na České ulici, „U Medvídka” – neboli jak se říká dnes, „pod hodinami”. Proč U Medvídka profesor Šrámek záhy vysvětlil – za dob socialismu zde byl fotografický ateliér, v jehož výloze stál prvorepublikový plyšový medvěd.

Následoval etymologický výklad názvu města **Brna**; základem je staročeské slovo „brnije“ – jíl, modravé bláto, které se nachází na březích řek. V případě slova „brn-en“ se jedná o mužský rod, v „brn-o“ je to rod střední. Podobné případy jsou například „Dubno, Lipno“. Mnohá místa v okolí dostala svůj název podle vody a jejího okolí: řeka Svratka – voda, která se vrací; Modřice – modr = bahno, které je modré, Rajhrad – raj = luční bahno, Svitava – svitná bílá řeka, Blansko – blanno = mokrá bažinatá louka.

Pan profesor nám vysvětlil, že nestačí vysvětlit pouze jméno (název), musíme se zaměřit na celé toponymické pole. Zohledňujeme dvě nejdůležitější kritéria. Zaprvé, kde místo leží (rovina, údolí), a zadruhé, jak jsou tvořena jména v okolí.

Na Moravě probíhala německá kolonizace v hustším provedení a z toho plyne původ některých jmen, např. Heršpice – zde proběhla hlásková substituce (špice – nesouvisí se

špicí), Branišovice – z německého Franšpic.

Poté následovalo seznámení s historií města. Ulice, která se nyní nazývá Česká, se původně jmenovala Kupecká. Budova, na které jsou nyní hodiny, byla hospoda u městské brány. V době národního obrození se zde soustřeďoval český národní živel, který byl protikladem k německé části Brna, která začínala nynější Rašínovou ulicí. Okolí kostela svatého Jakuba bylo německé, o tom vypovídá i zasvěcení tohoto kostela sv. Jakubovi, který je patronem německých obchodníků. Oproti tomu na náměstí Svobody byl kostel patrona Slovanů, svatého Mikuláše. Tam, kde kostel stál, je nyní jeho obrys a kašna se Skácelovými verši, které starší generace, jež pamatuje stánek s novinami, který tam stával, říká „U Hříbku“ podle kopulovité střechy, kterou stánek míval.

Za zmínku stojí knihkupectví Barvič a Novotný a bývalá Brichtova kavárna, která sídlila v domě, kde je nyní obchod s obuví. Tyto dva podniky byly centrem českého kulturního života za první republiky a i po druhé světové válce a za dob komunismu. Podle pověsti se z patra ozývala hra na klavír, přestože v domě žádný klavír nebyl. O tomto se zmiňuje v dopise i Karel Čapek.

Dále bylo studentům doporučeno, aby se při prohlídce brněnské architektury dívali od patra výš, neboť právě tak lze spatřit části domů, které skutečně stojí za pozornost. Mnoho ulic je pojmenováno podle řemesel, která se zde provozovala; například Zámečnická, Kozí, Koblížná, Sedlářská... Následuje i množství „trhů“: Uhelný, Masný, Ovčí. Na náměstí Svobody nás pan profesor upozornil na několik zajímavostí, např. na projev, který zde měl Hitler.

Zajímavý je i spor o Masarykovu ulici; za komunistů se jmenovala Třída vítězství, po revoluci následovaly spory o název, ale byla prosazena opět Masarykova.

Profesor Šrámek se zmínil i o urbanonymech spojených s Brnem, například o bývalém Rudém náměstí, jehož nynější název, tedy Moravském náměstí, sám prosadil.

Nakonec nás před Kleinovým palácem seznámil s původem typicky brněnského slova „šalina“, které nepochází z „Elektrische“, ale ze slova „schafellkapitan“, což byl člověk, který stál na koňském povozu a křičel, aby odehnal kolemjdoucí.

Procházka byla velkým přínosem pro všechny zúčastněné, a to nejen kvůli objasnění etymologie slov spojených s Brnem, které by každý správný Brňan měl znát, ale také jako příležitost potkat významného člověka, jakým je profesor Šrámek.

